

Abdülhak Hâmid Tarhan'ın Sâmîpaşazâde Sezâî'ye bir mektubu (Abdülhak Hâmid'in Mektupları-2 [haz. İnci Engin], İstanbul 1995, s. 830-831)

sonra da bir süre devam etmiştir (bk. İNŞÂ).

Türk edebiyatında özel mektupların herhangi bir yazı veya kitap içinde yahut bir kişiye ait toplu olarak yayımlanması Batılılaşma süreciyle başlamıştır. Bunlar arasında, Ebüzziyâ Mehmed Tefîk'in *Nu-mûne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*'inde (İstanbul 1296) bulunan Âkif Paşa'nın Şeyh Müştâk'a, Şinâsi'nin Paris'ten anesine ve Nâmık Kemal'in değişik kişilere yazdıkları, edebî bir değer atfedilerek veya belge kabul edilerek yayımlanan ilk özel mektuplardır. Daha sonra edebiyatçıların özel mektupları zaman zaman dönemin dergilerinde ve özellikle antoloji mahiyetindeki kitaplarda neşredilmiştir. Cumhuriyet'ten önce bir kitapta derlenmiş pek az örneği bulunan mektup külli-yatı yayınları arasında Beşir Fuad – Fazlı

Necib arasında *Mektûbât* (İstanbul 1305), Ahmed Midhat – Muallim Nâci arasında *Muhâberât ve Muhâverât* ile (İstanbul 1301) Abdülhak Hâmid'in *Mektupları* (I-II, İstanbul 1334-1335) sayılabilir. Cumhuriyet döneminde özellikle 1960'lı yıllardan sonra okuyucu ve araştırmacılar-dan gördüğü ilgi üzerine hâtırat türü kitaplarla beraber mektup külliyyatlarının yayımında da büyük artış olmuştur. Bunlardan önemli sayılanları şunlardır: İbrahim Alâeddin Gövsa, *Süleyman Nazif* (İstanbul 1933, s. 160-228); Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar* (İstanbul 1957); Ziya Gökalp, *Limni ve Malta Mektupları* (Ankara 1965); Nâmık Kemal'in *Hususî Mektupları* (I-IV, Ankara 1967-1986); Nazım Hikmet, *Kemal Tahir'e Mahpusaneden Mektuplar* (Ankara 1968); Nazım Hikmet, *Bursa Cezaevinden Vâ-Nû'lara Mektuplar* (İstanbul 1970); Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mektuplar* (Ankara 1974); Yahyâ Kemal, *Mektuplar-Makaleler* (İstanbul 1977, s. 67-108); Ahmed Hâşim, *Bütün Eserleri IV* (İstanbul 1991, s. 39-104); Mehmet Kaplan, *Âli'ye Mektuplar* (İstanbul 1992); *Abdülhak Hâmid'in Mektupları* (I-II, İstanbul 1995); *Bedrettin Tuncel'e Mektuplar* (İstanbul 1995); *Tahir Olgun, Edebî Mektuplar* (Ankara 1995); *Cevdet Kudret'e Mektuplar* (1995); *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri* (1998, s. 25-142); *Mektuplarla Tefîk Fikret ve Çevresi* (İstanbul 1999); Behçet Necatigil, *Serin Mavi* (İstanbul 1999); Bedri Rahmi – Eren Eyüboğlu, *Aşk Mektupları* (İstanbul 2000); Memduh Şevket Esenal, *Kızım Mektuplar* (Ankara 2001); *Arif Nihat Asya'nın Sevgi Mektupları* (İstanbul 2001); İsmet Binark, *Samiha Ayverdi'nin Mektupları* (İstanbul 2002); M. Orhan Okay, *Mehmet Kaplan'dan Hatıralar, Mektuplar* (İstanbul 2003).

Tercüme dergisinin mektup özel sayısı olarak yayımlanan sayıları (nr. 77-80, 1964), çeşitli milletlere ait mektup örneklerinin yanında mektup türü ve bu türün tarihî gelişimiyle ilgili yazıları ihtiva etmesi bakımından önemli bir kaynaktır. Ayrıca *Türk Dili*'nin antoloji ağırlıklı bir sayısı (nr. 274 [1974]) aynı mahiyette olarak Türk Dil Kurumu'nun "Güzel Yazılar" dizisinde *Mektuplar* (Ankara 1997), Batı dillerindeki mektuplar için de İnci Asena'nın *Mektupları*'ı ile (İstanbul 1994) 1983 yılından itibaren Düşün Yayınevi tarafından çıkarılan yirmiden fazla mektup külliyyatı zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nâmık Kemal'in Mektupları (haz. Ömer Faruk Akün), İstanbul 1972, neşreden in önsözü; M. Orhan Okay, "Mektuplaşmaya, Mektuba ve Tefîk Fikret'e Dair", *Mektuplarla Tefîk Fikret ve Çevresi* (haz. M. Fatih Andı v.dğr.), İstanbul 1999, s. VII-IX; Emine Eroğlu, *Türk Edebiyatında Özel Mektuplar Bibliyografyası* (yüksek lisans tezi, 2000), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Emel Kefeli, *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*, İstanbul 2002; Mustafa Kutlu v.dğr., "Mektup", *TDEA*, VI, 231-236.

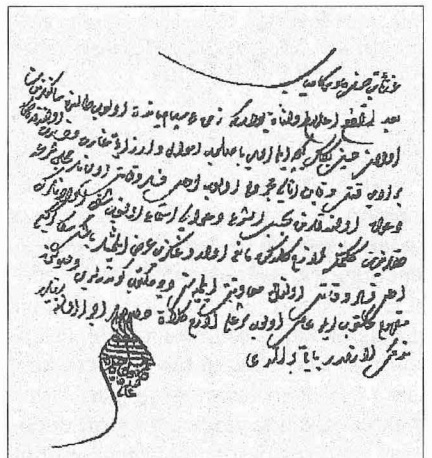

M. ORHAN OKAY

Osmanlı Bürokrasisinde Mektup. Mektubun Osmanlı diplomatiğinde bir tür yazışma evrakı olarak özel bir yeri bulunmakta olup yazılış şartları ve şekillerine münşeat mecmualarında bolca rastlanır. Mektuplar diğer belgeler gibi belli rükünlerden meydana gelmiştir. Meselâ hitâbî mektupların rükünleri "İbtidâ olunur" sözünün kullanılması, senâ, dua, gönderilenin isminin yazılması, kâtabin adı, selâm ve hayır duada bulunma, selâm ulaştırılması, özlem belirtme (iştiaak); görüşme isteğinde bulunma, tarih, halini bildirme, iltimas talebi, hâtimenin başlangıcı, uygun bir dua ile bitirme şeklinde sıralanır. Bunlardan dua, senâ, selâm, halin bildirilmesi ve dua ile bitirme rükünlerinin yazılması mecburi olup diğerlerinin bir kısmı ihmal edilebilir. Cevabî mektuplarda ise bunlara ilâve olarak mektubun sıfatı, mektubun varmış olduğu ve mektubun cevabî rükünleri de bulunur.

Mektubun on şartı ise şöyledir: 1. Gönderen ve gönderilenin rütbeleri dikkate

Serçavuşan-ı dergâh-ı âlî penceli mektup (BA, A.DVN, dosya nr. 5/31)

alınmalıdır. 2. Eğer gönderilen gönderenden üst rütbede ise isminin yazılmaması tercih edilmelidir. Ancak gönderenin meşâyihîten olması halinde bu hususa riayet edilmeyebilir. Gönderenle gönderilenin mevkileri eşitse gönderilenin ismi yazılır. 3. Gönderilen gönderenden daha aşağı bir mevkide ise iştiyak ve görüşme talebi rükünlerinin yerine iyi niyet, devletin bekâsı, rıcanın kabulü ve muradın hâsıl olması yazılır. 4. Uzun süredir ayrı değillerse iştiyak kısmının da yazılmaması tavsiye edilir. 5. Gönderenin rütbesi aşağı ise "Sâmi-i huddâm-ı zevî'l-ihtirâm i'lâm olunur ki" şeklinde bir ifade kullanılması gerekir. 6. Uzun zaman geçmemiş bulunması ve mekânın uzak olmaması halinde tarih rüknü ihmal edilir. 7. Gönderilen için gaip sîgası kullanılıp şahsen hitap edilmemelidir. Meselâ, "... talep etmişsin" denilme-yip "taaraflarından ... talep etmişler" şekli yazılmalıdır. 8. Üstten alta yazılan mektuplarda "... edesiz" şeklinde çoğul sîgası kullanılmamalıdır. 9. İ'lâm-ı hâl rüknü selâm rüknüne bağlı olmalıdır. 10. Selâm iblâğı ile halini i'lâm rükünlerinde kullanılan sigalar aynı olmalıdır.

Mektuplar da diğer belgeler gibi davet rüknü ile başlar. Bu çok defa sadece "hüve" yazılarak, bazan da mektubun yazılış sebebine göre değişik formüller kullanılarak yapılır. Elkâb denilen hitap formülü de gönderen ve gönderilenin mevkiine göre farklılık gösterir. Alt makamdan üst makama yazılan mektuplarla üstten alta ve aynı düzeydekiler arasında yazılan mektuplardaki elkâb birbirinden farklıdır. Yabancı devlet büyüklerine gönderilen mektupların elkâbı ise nâme-i hümayun elkâbına oldukça benzer. Ancak gönderilen şahsın müslüman veya hristiyan oluşuna göre elkâb da değişir. Elkâbdan sonra müslümanlara gönderilen mektuplarda birbirine oldukça benzeyen, fakat uzunluğu değişen dua ve ona bağlı selâm rükünleri bulunur; mektubun hal bildirme rüknüne geçilmeden önce muhatabın elkâbı genellikle bir defa daha tekrarlanır. Mektubun hal bildirme kısmına ise ekseriya "hâlâ, bu esnada, bu hilâlde, bu defa" kelimelerinden biriyle girilip mektubun yazılma sebebi izah edilir. Mektubun herhangi bir hususun yerine getirilmesini emretmesi, bilgi veya haber verici mahiyette olması, iltimas rıcası vb. maksatlarla yazılmasına göre bitiş kısmına geçiş şekli değişir. Tayin bildiren veya bir hususun yerine getirilmesini emreden bir fermanla birlikte gönderilen sadrazam mektuplarıyla bir

Ricanâme
(BA, A.NŞT,
dosya nr. 1251/51)

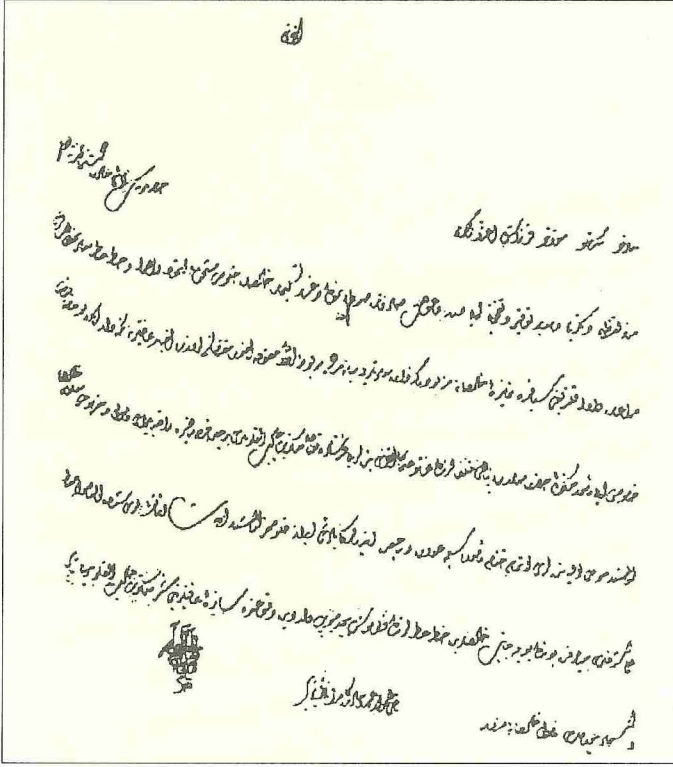
vazifenin yerine getirildiğini bildiren yahut iltimas talebinde bulunulan mektuplarda bu kısım farklılık gösterir. Mektubun sonunda ise belgenin mektup olduğunu belirten bir ifade kullanılır. Bitiş rüknünün bundan sonraki kısmı, mektubu gönderen ve gönderilenin mevkiine ve mektubun hüviyetine göre değişiklik arzeder. Hâtıme ve sonda yer alan dua rükünleri de mektubun yazılış maksadına göre değişir.

Münşeat mecmualarında mektup rükünleri arasından tarih de bulunmasına rağmen XIX. yüzyıldan önceki mektupların çoğunda buna rastlanmamaktadır. Sonda imzanın üzerinde yazan ve yazılanın rütbelerine göre değişen "kulunuz, köleniz, dostunuz" mânalarına gelen ibareler vardır. İmzanın yeri de yazan ve yazılanın mevkiine göre değişti; eşit durumdaki şahıslarda mektubun sağ yanına yahut bir tevazu işareti olarak mektubun bitiminde sağ tarafa, yazanın daha aşağı rütbede bulunması halinde ise sol alt tarafa konulması gerekirdi. Ancak XVI. yüzyıldan sonra buna pek riayet edilmediği söylenemez. XVI. yüzyıl başlarına ait sağ

marja pençe çekilmiş emir mahiyetindeki mektuplar istisna edilirse alttan üste gönderilenlerde imza hemen hep sol alta yer almaktadır. Resmî mektuplarda XVI, hatta XVII. yüzyıldakilerde imza yan da veya alta olsun pençe şeklindedir. Alttakilerin bazılarında başlangıçta helozonî bir kuyruk varken sadrazam ve vezir imzalarında bunların yerini zamanla "vasla"lılar almıştır. XIX. yüzyıl sonlarında ise artık sade ve basit imzalar kullanılmaya başlanmıştır.

Davet ve elkâbda olduğu gibi yazan ve yazılanın mevkilerine göre mektubu gönderenle gönderilenin mevkilerine göre de kâğıdın kullanılış şekli farklılık gösterirdi. Alttan üste yazılan mektuplarda kâğıdın orta yerinden başlanır, satırlar sık ve katlaması ince olurken üstten alta yazılan mektuplarda satırlar seyrek ve katlama geniş yapılırdı. Eşit rütbedekiler arasında gönderilen mektuplara ise kâğıdın yarıdan yukarı kısmından başlanırdı.

Özel mektuplara gelince padişahın şehzadeler, vâlide ve haseki sultanlar vb. ne yahut bunların padişaha, daha küçük mevkilerdekilerin üstleri veya birbirleri-

Şam Valisi
el-Hac Osman
imzalı mektup
(BA, A.RST,
dosya nr. 2/36)

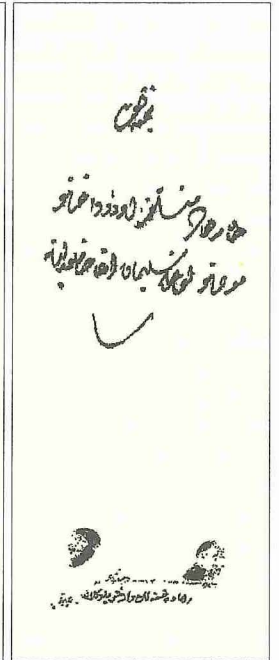
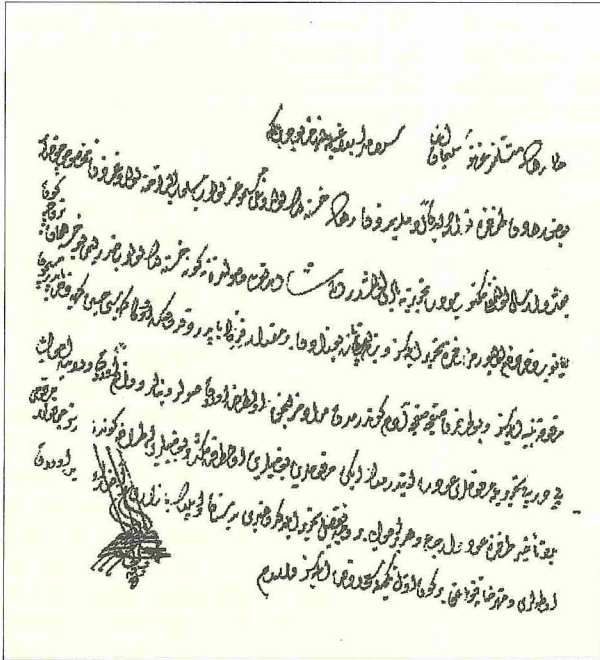
ne, eşlerin baba, anne ve evlâtların, dostların birbirine yazdıkları mektuplar bu türe girer. Özel mektupların rûkûnleri de diğerlerinden farklı değildir. Yalnız yakınlık derecesine göre elkâb çok daha samimi ve basittir; zaman içinde daha da sade ve basit bir şekle bürünmüştür.

Mektuplar yazılış sebeplerine göre tebrik, teşekkür, tâziye, tavsiye ve itizar mektupları şeklinde sınıflandırılabilir. Bunlar da kendi içlerinde kısımlara ayrılabilir. Meselâ tebrik mektuplarının pek çok çeşidi vardır: Kandil, ramazan ve bayram, yeni yıl tebrikleri, bir makama tayin edilen veya bir üst rütbeye terfi edene gönderilen tebrikler, doğum tebriki vb. Bu vesilelerle yazılan mektuplarla cevapları hep belli kalıplara uygun olarak yazılırdı. XIX. yüzyılda kitâbet usullerinde değişiklik meydana gelince mektuplar da yeni şekle göre yazılmaya başlandı. Bunlar da yazan ve yazılanın anne, baba, kardeş, evlât veya eş oluşuna göre gerek elkâb gerekse bitiş formüllerinde değişiklik gösterirdi.

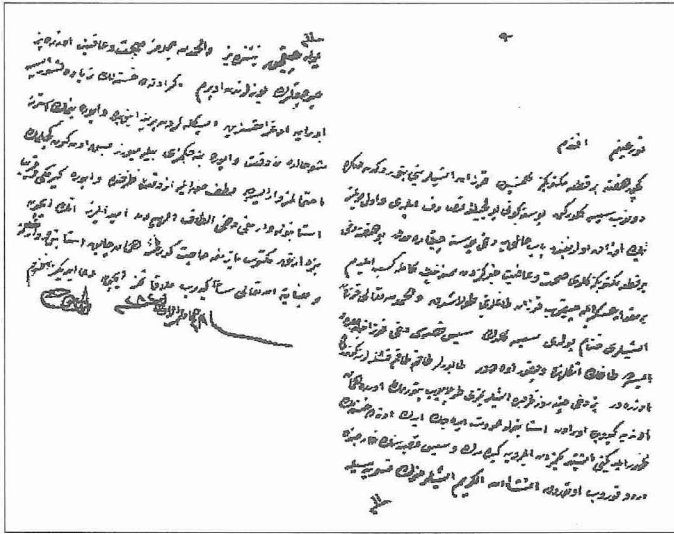
Mektupların cinsine göre kullanılan kâğıdın büyüklüğü ve yazının cinsi de değişirdi. Özel mektuplarda resmî mektuplar gibi büyük ebatla kâğıtlar ve divanî yazı kullanılma kuralı yoktu. Bununla beraber XIX. yüzyılda resmî mektupların da gerek kâğıt büyüklüğü gerekse yazı cin-

sinin zaman içinde değişikliğe uğradığı, ebat küçülürken divanî yazının da yerini rik'aya bıraktığı dikkati çeker.

Rakka valisi pençeli Ruha mütesellimine gönderilen mektupla arka yüzündeki adres (sağ alttaki mühür pençenin arkasına basılmıştır) (BA, A.DVN, MHM, dosya nr. 1/45)

Arıza, tahrirat, şukka gibi mektuplar önceleri bir keseye konulurken XIX. yüzyılda bir zarf içine konmaya başlandı. Bunların üzerine de gönderilenin adresi yazılırdı. Buraya ekseriya "bi-mennihî teâlâ", bazan da "inşâallâhu teâlâ" duaları eklenirdi. Zarflarda gönderilenin makamıyla birlikte adı da zikredildiği gibi sadece "sultanım, paşa, karındaşım" kelimelerinin yer aldığı da olurdu. Genellikle üst makama gönderildiği takdirde sadece vazifesi yazılır, isim konmazdı. Alta yazılanlarda isim de bulunurdu. Gönderilenin sıfatları belgedeki elkâbda kullanılan sıfatlarla hemen hemen aynıdır. Tanzimat sonrasında elkâbda yapılan sadelik üzerine adreslerin de basitleştirildiği görüldür. Ancak adreslerde ihmal edilmeyen bir kelime vardır: "Bedûh." Bir rivayete göre bedûh yazışmaları yerlerine ulaştırma görevli meleğin adıdır. Kelime bazan bedûh olarak açıkça yazılır, bazan da bedûh yazılı bir mühür basılır. Bedûh kelimesi yerine adresin altına konulan helezonî şeklin içine "2, 4, 6, 8" rakamlarının yazıldığı zarflar ve mektup arkalarına da rastlanır. Bedûh kelimesi ebced hesabıyla bu rakamları verir. Fakat hepsinden çok kullanılan şekil adresin kâğıdın arkasına yazılması halinde hemen bitimine, zarflanması durumunda adresin altına

Ahmed
Cevdet
Paşa'nın
özel mektubu
(BA, YEE,
nr. 526/1/296)

konan bedûh kelimesinin stilize biçimidir. XVIII. yüzyıl sonlarına kadarki yazışmalarda adreslerin daha çok belgenin arkasına yazılmasına karşılık XIX. yüzyılda çoğunlukla ince uzun zarfların kullanıldığı dikkati çeker. Adresler ise genellikle dar kenarlarına paralel bir şekilde ve üstten dörtte birlik kısmı boş bırakılarak yazılmıştır. Bugün olduğu gibi zarfın geniş kenarına paralel olarak yazılan adresler de vardır. Elkāb gibi adresler de yazılan ve yazan şahsın mevkiiine göre değişiklik göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, A.AMD, dosya nr. 12/35, 13/31; BA, A.MKT, dosya nr. 58/22, 30, 53; BA, A.ÇVB, dosya nr. 1/8; BA, A.DVN.MHM, dosya nr. 1/35, 55; 1/45, 55; BA, A.NŞT, dosya nr. 25/33, 55; 1251/25, 29, 51, 54, 59; BA, A.RST, dosya nr. 2/9, 36; BA, YEE, nr. 18-526/1-13-142; BA, D.BŞM.KGB, dosya nr. 67/107, 70/131; TSMA, nr. E. 148/30, 5448, 5876; Public Record Office, State Papers, nr. 102/61; Feridun Bey, *Münşeât*, II, 239, 243, 245; *Münşeât Mecmuası*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 760, vr. 24^b-25^a; *İnşâ-i Mergûb*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. K. 36, s. 60-61; İbrâhim Fevzi, *İlm-i İnşâ*, İstanbul 1316, tür.yer.; Mehmed Rifat, *Zübdetü'l-münşeât*, [baskı yeri ve tarihi yok], s. 37-40, 42, 68-71; Muallim Cevdet, *Zamanımızda Usûl-i İnşâ ve Muhabere*, İstanbul 1925, s. 432-439; L. Fekete, *Türkische Schriften aus dem Archive des Palatins Nikolaus Esterházy*, 1606-1645, Budapest 1932, tür.yer.; S. Skilleter, "Three Letters from the Ottoman 'Sultana' Safiye to Queen Elizabeth I.", *Documents from Ottoman Chanceries*, Oxford 1965, s. 134-135; M. Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî*, İstanbul 1979, s. 91-94, 108; a.mlf., "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri", *TTK Belgeler*, I/2 (1964), s. 119-220; Bekir Kütükoğlu, "Münşeât Mecmualarının Osmanlı Diplomatîği Bakımından Ehemmiyeti", *Tarih Boyunca Paleog-*

rafya ve Diplomatik Semineri-Bildiriler, İstanbul 1988, s. 169-176; Mübahat S. Kütükoğlu, "Cevdet Paşa ve Aile İçi Münâsebetleri", a.e., s. 199-222 (aynı yazı için bk. a.mlf., *Osmanlı Belgelerinin Dili: Diplomatik*, İstanbul 1994, s. 221-229).

MÜBAHAT S. KÜTÜKOĞLU

□ TASAVVUF. Tasavvufun ilk dönemlerinden itibaren sûfiler mektup yazmayı irşad ve eğitim faaliyetinin bir parçası olarak görmüşlerdir. İçerikleri dikkate alındığında sûfilerin mektupları yöneticileri uyarmak ya da onlara bazı istekleri iletmek, ilim ehli kimselerle görüş alışverişinde bulunmak, soruları cevaplamak, yanlarında olmayan müridlerin seyrü sülûk esnasında karşılaştıkları problemleri çözmek ve rüyalarını yorumlamak gibi amaçlarla kaleme aldıkları görülür.

İlk zâhid sûfilerden Hasan-ı Basrî'nin başta Ömer b. Abdülazîz olmak üzere devrin âlim ve yöneticilerine mektup yazarak bazı tavsiyelerde bulunduğu bilinmektedir. İbrâhim b. Edhem'in de kendisine sorulan sorulara cevap niteliğinde mektuplar yazdığı, ayrıca Süfyân es-Sevrî ve Evzâî ile zaman zaman mektuplaştığı nakledilmektedir. III ve IV. (IX-X.) yüzyıllarda yaşayan sûfilerin mektuplarında dinî nasihatlerin yanı sıra ağırlıklı olarak tasavvufun inceliklerine, bazı makam ve hallerin açıklanmasına yer verilmiştir. Serâc bu dönem sûfilerinden Amr b. Osman el-Mekkî, Serî es-Sakatî, İbn Atâ, Ebû Bekir eş-Şiblî, Ebû'l-Hüseyn en-Nûrî, Mimsâd ed-Dîneverî, Zünnûn el-Mısırlî, Ebû Abdullah er-Rûzbârî, Yûsuf b. Hüseyin er-Râzî, Yahyâ b. Muâz, Şah b. Şücâ' el-Kirmânî, Ebû Hafs el-Haddâd ve Ca'fer el-Huldî gibi şahsiyetlerin dostlarına, müridlerine ya da birbirlerine yazdıkları

mektupların muhtevalarına işaret etmiş; ayrıca Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû Ali er-Rûzbârî, Ebû Saîd İbnü'l-A'râbî, Ebû Saîd el-Harrâz, Ürmevî, Dükki gibi sûfilerin mektuplarından bölümler kaydetmiştir (*el-Lûma'*, s. 305-317). Yine bu dönem sûfilerinden Hallâc-ı Mansûr'un hapisteyken İbn Atâ'ya iki mektup yazdığı (*Ahḥârü'l-Hallâc* [ed. L. Massignon – P. Kraus], Paris 1957, s. 118-120), Hakîm et-Tirmizî'nin de Muhammed b. Fazl el-Belhî ve Ebû Osman el-Hirî ile mektuplaştığı bilinmektedir (Sviri, XI [2003], s. 465). Mektuplarında tevhid, fenâ, misal gibi konuları ele alan Cüneyd-i Bağdâdî kapalı ve rumuzlu bir dil kullanmaya özen göstermiş, bunu Ebû Bekir el-Kisâî'ye gönderdiği bir mektupta (*el-Lûma'*, s. 312) başkasının eline geçerse yazdıklarının yanlış anlaşılacağı endişesiyle yaptığını belirtmiştir.

İmam Gazzâlî'nin mektupları da yöneticileri uyarmak ve ilim ehli kimselere tavsiyelerde bulunmak amacıyla yazılan mektuplara örnek olarak zikredilmelidir (*Fezâ'ilü'l-enâm min resâ'ilî Hüccetü'l-İslâm*, Tahran 1333 hş.; *Letters of al-Gazzali* [İng. trc. Abdul Qayyum], New Delhi 1992). Açık ve samimi bir üslûpla yazılan bu mektuplar arasında dinî içerikli olanlarla birlikte tasavvufi mahiyette olanları da vardır. Yine bu çerçevede Ahmed er-Rifâî'nin Abbâsî Halifesi Müstencid-Billâh'a (*Dîa*, II, 128), İbnü'l-Arabî'nin Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus'a ve Fahreddin er-Râzî'ye (*Dîa*, XX, 494-495, 498), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin II. İzzeddin Keykâvus'a (*Mektûbât Mevlânâ'nun Mektupları* [nşr. M. F. Nafiz Uzluk], İstanbul 1356/1937), Evhadüddîn-i Kirmânî'nin Halife Müstansır-Billâh'a (*Dîa*, XI, 519), Zeynüddin el-Hâfî'nin dönemin yöneticilerine (Ali Şîr Nevâyî, s. 396-397), Ubeydullah Ahrâr'ın Sultan Ebû Saîd'e ve Ali Şîr Nevâî'ye (Tosun, s. 166-167), Abdüllatif el-Kudsî'nin Cüneyd-i Safevî ile ilgili Karamanoğlu İbrâhim Bey'e (Âşıkpaşazâde, s. 265-266), Şeyh Abdülkuddûs'un İskender-i Lûdî (1488-1517), Bâbü'r ve Hümayun ile bazı Afgan ve Bâbü'r soylarına (*Dîa*, VIII, 344-345), İmâm-ı Rabbânî'nin dönemin birçok yöneticisine ve ilim adamlarına yazdığı mektupları örnek olarak kaydedilebilir.

Değişik sebeplerle yöneticilere yazılan mektup örneklerine Osmanlı dönemi sûfilerinde de sıkça rastlanmaktadır. Akşemseddin İstanbul'un fethi sırasında Fâtih Sultan Mehmed'e (mektuplar için bk. Halil İncalcık, *Fâtih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, Ankara 1954, s. 217-219),